

ΕΠΟΧΕΣ

ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ «ΚΗΡΥΚΑ» ΧΑΝΙΩΝ και «ΡΕΘΕΜΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ» ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2000
ΤΕΥΧΟΣ 5 / ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΕΝΘΕΤΟ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ «ΚΗΡΥΚΑ»
ΧΑΝΙΩΝ και «ΡΕΘΕΜΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ», ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

Πετάμε με την Αερολέσχη Χανίων

Φωτογραφίζουμε
φάλαινες - φυσητήρες βόρεια της Γαύδου

Διασχίζουμε
την Αγριάδα του Κουρταλιώτικου φαραγγιού

Διεισδύουμε
στο μυστικό πράσινο του Αποκόρωνα

Ο γίγαντας Τάλως
και οι Κρήτες μαραθωνοδρόμοι....

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΜΕ ΔΡΑΚΟΥΣ

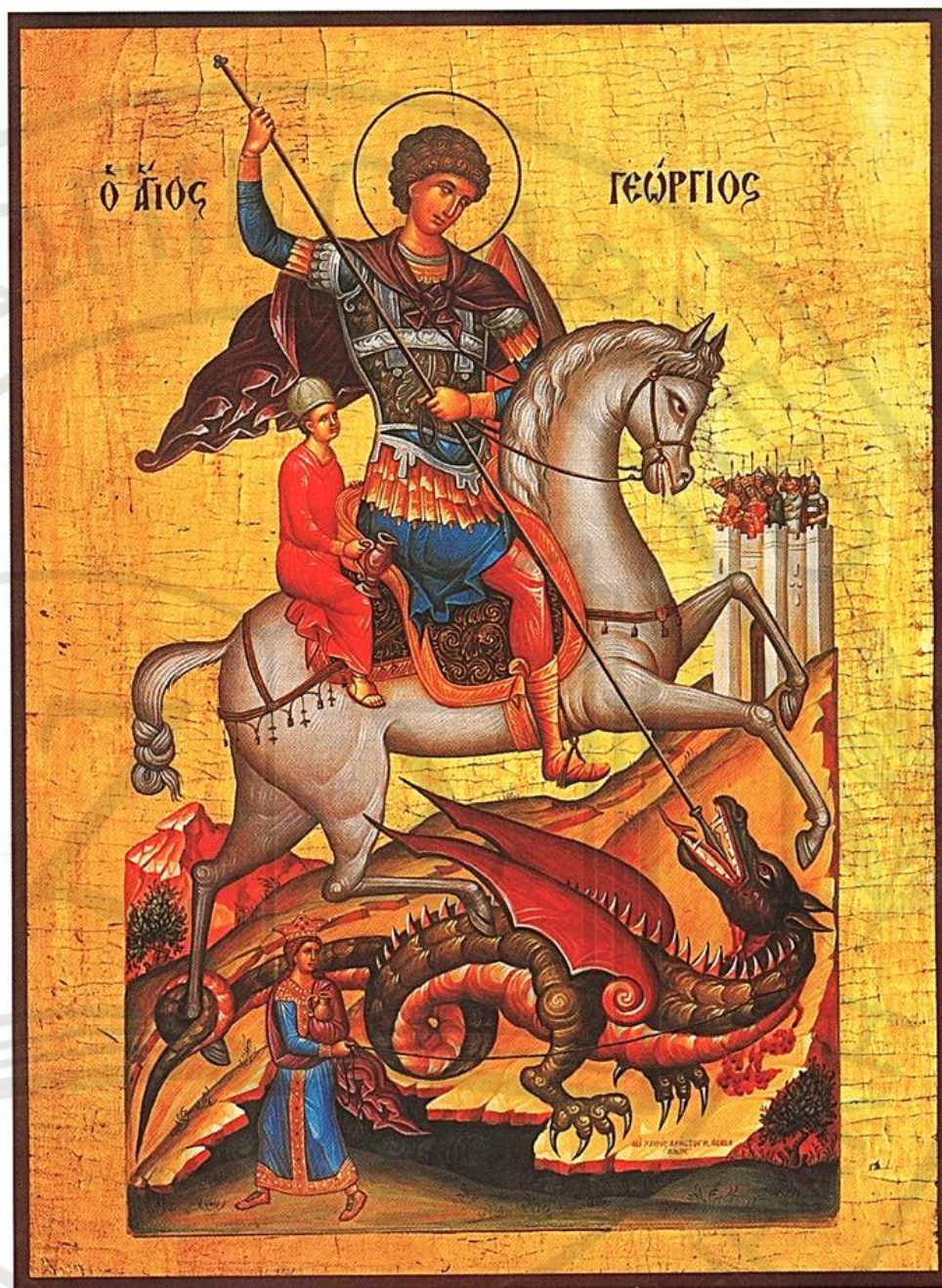
στη Δυτική Κρήτη

Γράφει η
Ζαχαρένια Σημαντηράκη,
Προϊστάμενη του Ιστορικού
Αρχείου Κρήτης

Σημαντικό ρόλο στην Κρητική Μυθολογία και Λαογραφία έπαιξαν οι Δράκοντες, Δράκοι, Οφεις και γενικά υπερφυσικά όντα, των οποίων την προέλευση δεν μπορούσαν να εξηγήσουν οι Κρητικοί.

Ο Πατέρας της Κρητικής Λαογραφίας Παύλος Βλαστός, στον τόμο αριθμ. 17 του ογκωδέστατου έργου του, παραθέτει, υπό τον γενικό τίτλο «Ασματα Κρητών Περί Δρακόντων», τρία κεφάλαια: «Οι Δράκοντες και αι Δρακόντισσαι», «Οφεις και Δράκοντες Κρήτης» και «Ασματα περί των Δρακόντων». Κρίθηκε σκόπιμο να δοθούν αποσπάσματα από τα κεφάλαια αυτά, με κριτήριο την αναφορά τους στην Κρήτη, μια και ο Βλαστός διανθίζει τα γραφόμενά του και με δημοσιευμένα στοιχεία από άλλες πηγές.

Στο παραπάνω πρώτο κεφάλαιο, αφού αναφέρεται σε κείμενα διαφόρων συγγραφέων, παραθέτει, με τίτλο «Η βρύση του Δράκου», τον παρακάτω ιστορικό μύθο:

«Εν περίπου μίλιον προς το Μεσημβρινόν μέρος του υπό τους πρόποδας της Ιδης κειμένου χωρίου Μπισταγής της επαρχ. Αμαρίου, υπάρχει πηγή τις ή βρύσις ήτις υπό των κατοίκων φέρει το όνομα παλαιόθεν «Του Δράκου η βρύση». Είναι δε η πηγή των υδάτων αυτής περιοδική, επειδή κατά την μαρτυρίαν των κατοίκων επτά έτη αποξηραίνεται, κατ' άλλους αναβλύζει ύδωρ εις απροσδιόριστον καιρού διάστημα και στειρεύει ωσαύτως επί διαστήματος ετών. Περί της περιόδου ταύτης του ύδατος οι κάτοικοι διηγούνται τους εξής μύθους:

«Ότι πάλαι ποτέ μέγας Δράκων ενεφόλενε πλησίον της ωραίας ταύτης πηγής, εμποδίζων και πολλάκις κατατρώγων τους τολμήσαντες να υδρεύσωσι από την βρύσιν αυτού. Ημέραν τινά συνελθόντες οι κάτοικοι του χωρίου οπλισμένοι κατήλθον στην πηγή όπως φρονέουσιν το θηρίον. Αλλ' ο Δράκων εφέρθη προς αυτούς ημερώτατος και τοις επρότεινε συνθηκολόγησιν. Συνεφωνήθη λοιπόν τότε όπως οι κάτοι-

κοι του χωρίου λαμβάνουν ελευθέρως ύδωρ επί επτά (ή τρία κατ' άλλους) έτη κατά συνέχειαν και επί τοσούτου χρονικού διαστήματος να το έχει ο Δράκων υπό την εξουσίαν του, ότε και εκλείπει τελείως κατά την περίοδον ταύτην, διότι το μεταχειρίζεται εις τας υποχθονίους του κατοικίας προς χρήσιν αυτού.»

Και άλλη παράδοσις περί της αυτής πηγής:

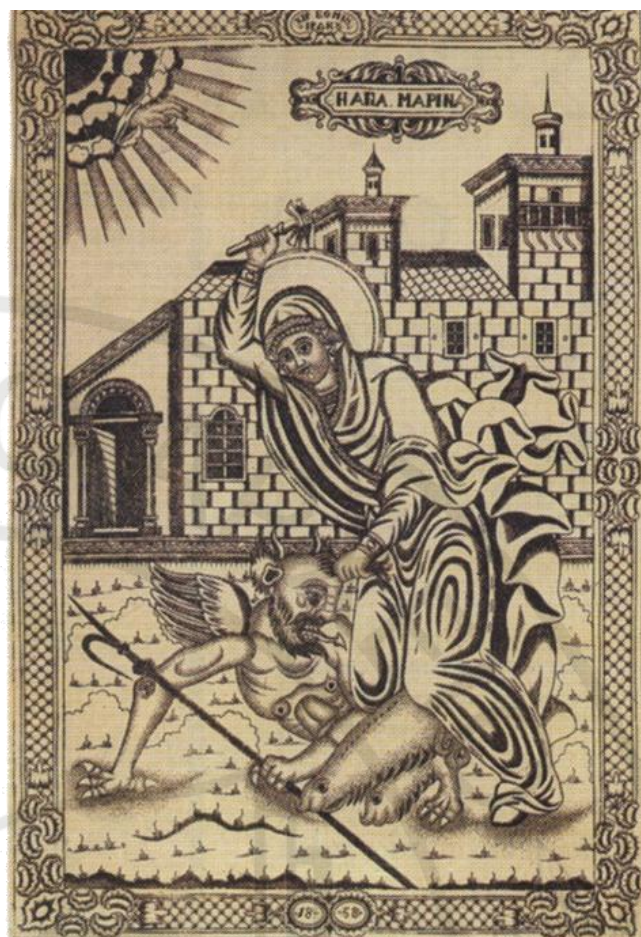
«Ότι το πάλαι εφόλευον πέριξ της πηγής ταύτης δύο Δράκοντες, ο μεν ήτο πλούσιος ο δε πτωχός. Είχον δε μοιράσει το ύδωρ της πηγής ως αδελφοί και ενέμετο έκαστος τούτο επί μίαν επταετίαν. Ο μεν πλούσιος το εξόδευε εις τας υποχθονίους του εργασίας ότε η πηγή δεν ανέβρνε κατά την επταετίαν ταύτην, ο δε πτωχός μη έχων εργασίας δια να χρησιμοποιεί τα ύδατα τα άφηνε να αναβρύνουν επί επτά έτη, και οι πέριξ κάτοικοι ήτο ελεύθεροι να αρδεύωσι και να ποτίζουν τους αγρούς αυτών ανενόχλητοι.»

Στο δεύτερο κεφάλαιο ο Βλαστός επεξηγεί ότι «Ο Δράκος ή Δρακόντας και η Δρακόντισσα κατά την μυθολογία των Κρητών και την ποίησιν ήτο μέγας όφης ή μάλλον σαυροειδές θηρίον, όπως παριστάνεται σχεδόν εις την εικόνα του Αγ. Γεωργίου τον οποίον φονεύει, έχων πτέρυγας και πόδας και ουράν κ.λ.π....» Το ίδιο κεφάλαιο συνεχίζεται με παράθεση μύθων της Ελληνικής Μυθολογίας και τμημάτων γραπτών διαφόρων συγγραφέων περί δρακόντων ενώ ένα μικρό τμήμα αναφέρεται στην Κρήτη, το οποίο και μεταφέρεται εδώ αυτούσιο, δεδομένου ότι είναι ενδεικτικό της εποχής, αλλά και γιατί, αν και ο τόμος φέρει χρονολογία 1870, είναι απολύτως επίκαιρο:

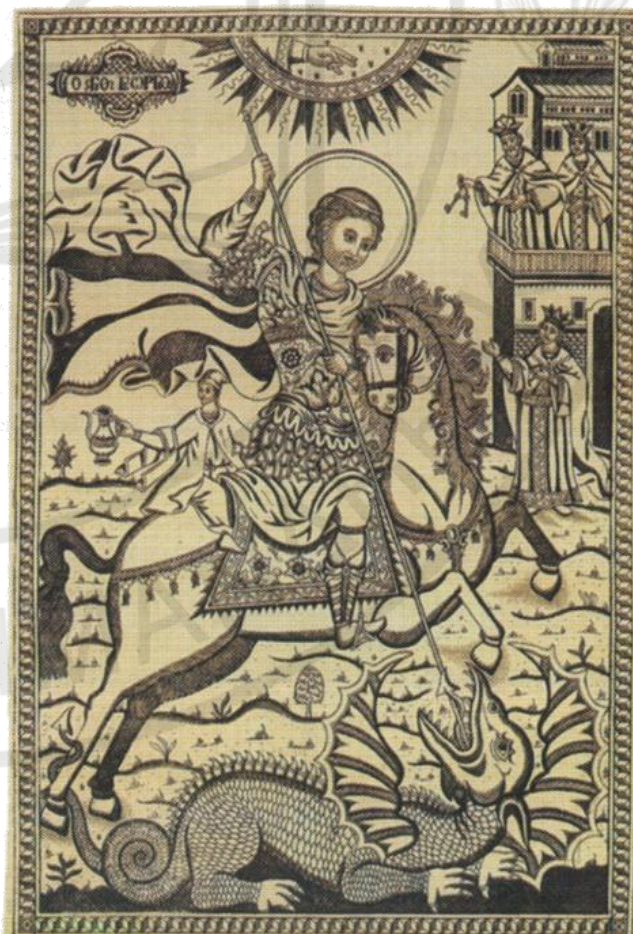
«...Και μέχρι σήμερα εις αρχαία ερείπια της Κρήτης ένθα υποκρύπτονται αρχαιότητες, τάφοι, βέρος, (θησαυρός ή λογάρι = χρυσός, χρήματα κ.λ.π.) οι Κρήτες λέγουν ότι δεν πρέπει να τα ανασκάπτει τις, διότι είναι στοιχειωμένα, ήτοι τα παραφυλάττει ο Δράκων, ή Οφίς, ή άραψ Σαρακηνός, ή Φραγκάκι (Ενετός) ή άλλα παρόμοια Στοιχεία. Σήμερα όμως οι αρχαιοκάπηλοι και τυμβορύχοι επλεόνασαν και πολύτιμοι θησαυροί διαρπάζονται και μεταφέρονται πανταχού του κόσμου προς στολισμόν ξένων μουσείων και ανεπανόρθωτον και ανυπολόγιστον ζημίαν των Μουσείων της Κρήτης και του πλουτισμού της τόσον ελλειπούς ιστορίας των αρχαίων χρόνων της πατρίδος ημών.....»

Στο τρίτο κεφάλαιο με τίτλο «Άσματα περί Δρακόντων» παρατίθενται δέκα άσματα με τη θεματολογία αυτή. Από αυτά κρίθηκε σκόπιμο, λόγω έλλειψης χώρου να παρατεθούν μόνο τρία, τα οποία είναι και πρωτότυπα και αναφέρονται και οι Κρήτες που τα υπαγόρευσαν στο Βλαστό

Ο Άγιος Γεώργιος (1858;) Α' όψη Αμφιπρόσωπης χαλκογραφμένης πλάκας Συλλογή Μονής Σιμωνόπετρας, Άγιον Όρος

Η Αγία Μαρτίνα Α' όψη Αμφιπρόσωπης χαλκογραφμένης πλάκας Συλλογή Μονής Σιμωνόπετρας, Άγιον Όρος

Της Μάνας η ευχή κι ο Δράκος

Τρία ορφανά κινήσανε στου Δράκοντα να πάσι,
κ' ἐλέγαισι της μάνας των ευκή να τωνε δώση.
-Δώσε μας μάνα την ευκή σ' του Δράκοντα να πάμε.
-Για γροίκα τα τα μπελελά λόγια που μου τα λέσι,
να πα τα φάει το θεριό, να τα ρουφίξ' ο Δράκος!
-Δώσε μας μάνα την ευκή σ' του Δράκοντα να πάμε.
-Σαν δε με βαγιεστήζετε, άμετε στην ευκή μου,
να ν' η ευκή μου από μπρός κ' εσείς οξαποπίσω.-
Καλαρματώνουνται κι οι τρεις με σπούρδες και δοξάρια
και φτάνουν εις τα σύνορα «στου Δράκοντα τη βρύση».
Καθίζουν να ξεκουραστούν κι ο Δράκος ξεπροβέρνει,
σαν τα βουνά ν' οι νόμοι του, βροντ' ήτον η φωνή του,
Σαν την αστραποχάλαζα είν' η πορπατηξιά του.
Ως τσείδενε μαζώνεται, φουσκώνει ξεφουσκώνει,
Σπήλιο το στόμα του 'καμε και ποιος να μην τρομάξη.
Στο ύστερό του μούγγρισμα τα τρία αδέρφια ερουφα.
Ο γ' εις αγκάλιαζε δεντρό κι άλλος κρατεί χαράκι,
Αρχίζει ο πρώτος κ' έκλαιγε κι ο μεσιακός και τρέμει
κι ο ύστερος τραγούδιενε κ' έκανε το σταυρό του.
-Ελα ευκή τη μάνας μου, Χριστέ και Παναγιά μου.
Να το σκοτώσω το θεριό οπού 'ρχεται στη βρύσι
και δεν αφήνει άνθρωπο μια στάμνα να γεμήση.-
Παίζει του μια, παίζει του δυο στην τρίτη το σκοτώνει.

Του Νεογιώργη Σαλιδάκη εκ του χωριού Γέργερη 1862

Ο Γιάννης, ο Ηλιος, το Φεγγάρι κι ο Δράκος

Ενας κοντός κοντακινός με τα κοντά γενάκια,
επήγε κ' εκυνήγησε στου Δράκο τα λειβάδια.
Δράκος του συναπάντησε λιώντας του συντυχαίνει,
-Αφης με Δράκο να διαβώ και Λιόντα να περάσω,
και γάμο κάνει ο βασιλῆας και μ' έχει καλεσμένο,
κουμπάρο και τραγουδιστή κι ομορφοσενιαδόρο.
-Και ποιο μου δίδεις εγγυητή πως θα ξαναγυρίσης;
-Τον ήλιο τον εμισό και το φεγγάρι όλο.-
Ο Γιάννης επαράργησε κ' επείνασεν ο Δράκος.

Σφακιανός τοξότης τό μεσαιώνα.

Δρυμή φωνή την έσυρε κ' εφώνιαξε του Γιάννη,
-Γιάννη και πού 'ν' το γιώμα σου και πού 'ν' το καβαλτί σου,
και πού 'ν' ο δείπνος ο καλός οπού 'θελε μου φέρεις;
-Απηλογάτ' ο ήλιος, λέει του το φεγγάρι,-
«Φαρμάκι να 'ν' ο δείπνος σου σφαγή το καβαλτί σου,
μαχαίρι να 'ν' το γιώμα σου να λειώση το κορμί σου.
-Μωρέ και τίνος είσαι υγιός και λες αυτά τα λόγια;
-Εγώ μια τσαστραπής παιδί και της βροντής εγγόνι,
Ανέν κι αστράψω καίγωσε κι ανέ βροντώ βουλώ σε,
πάλι κι αν κάμω ταραχή σαν τη φακή σκορπώ σε.

*Μιχαήλ Σημαντήρης ιερέυς εκ του χωριού
Μέρωνα Αμαρίου.*

Ο Πατακός

Παιδιά! Και ποιος εσκότωσε το Δράκο στο λειβάδι,
κ' εβρέθηκ' η σαΐτα του σε ριζιμιό χαράκι;
Περνούν στριφογυρίζονται και λέσι τίνου να 'νε;
Παιδιά! Να _νε του Πατακού του ξακουστού παιχνιώτου,
στο γλάκιο πιάνει τσοι λαγούς στο βίτσισμα τα' αγρίμια.

*Γεώργιος Προκόπης (ή Δασκαλάκης) εκ του χωριού Καλ-
λικράτους Σφακιών*

Για το παραπάνω άσμα ο Βλαστός μεταξύ άλλων σημειώνει: Ο υπαγορεύσας μοι το άσμα τούτο κ. Γεώργιος Προκόπης, μοι διηγήθη και το ιστορικό του περίφημου κυνηγού των Σφακίων, αγνώστου εποχής αλλ' εκ παραδόσεως διατηρούμενον ετι σήμερα εις τα στόματα των κατοίκων της επαρχίας ταύτης: «Ητο ποτε ανδρείος και ωκύπους Πατακός καλούμενος κάτοικος του χωρίου Ασχύφου Σφακίων, άριστος κυνηγός ιδίως των αγριμιών. Οφισ μέγας (ή Δράκων όπως τον εμεγαλοποίησαν οι κάτοικοι δια την θραύσιν την οποίαν διέπραττε εις τα ποίμνια των περίοικων κατασπαράσσων αυτά), ενεφόλενε εις το σπήλαιον του «Οφειδά», όπως λέγεται και σήμερα, περιεπλανάτο δε εις τα δάση των

Τεχνίτης της Θaura
«Αρχάγγελος Μιχαήλ»
(1475 περίπου)
Μουσείο Πραντο, Μαδρίτη

περιχώρων ιδίως εις μίαν ρεμαθιάν ήτις έτι φέρει το όνομα «του Οφειδά ο Λαγκός». Ουδείς ευρίσκετο να φονεύσει το θηρίον εις την εμφάνησιν του οποίου έφευγων μακράν άνθρωποι και ζώα. Ημέραν τινά ο τολμηρός Πατακός παραγγέλει του υιού του να παραμονεύη τον δράκοντα εκ τινός εισόδου του μεγάλου δάσους εις το οποίον ευρίσκετο, ο δε Πατακός οπλισμένος φαρέτραν τόξον και κοντάρι εισήλθεν εντός του δάσους ζητών το θηρίον όπως το φονεύση. Αλλ' ο Δράκων εξελθών του σπηλαιου διευθυνόμενος προς την είσοδον του δάσους ευρίσκει τον υιόν του Πατακού και κατασπαράσσει αυτόν. Ο πατήρ του την στιγμήν εκείνην ευρίσκετο εις θέσιν «Βατουδιάρη» πλησίον του σημερινού χωρίου Ιμβρου, επικαλούμενος την αντίληψιν και βοήθειαν της Θεοτόκου, ης ηπέσχετο εάν φονεύσει τον δράκοντα να ανεγείρει ναόν επ' ονόματι αυτής. Περιφερόμενος εις το δάσος συναντά μετ' ολίγον τον Δράκοντα και δια του τόξου του φονεύει αυτόν. Αλλά πόσον ελυπήθη ότε επιστρέψας εις την είσοδον του δάσους δεν εύρε πλέον τον υιόν του. Εις μνήμην της ανδραγαθίας του, εξετέ-

όχι μόνο από γλωσσολογική άποψη, κρίθηκε σκόπιμη η δημοσίευσή τους ως ένα -πολύ μικρό άλλωστε- δείγμα της τεράστιας εργασίας του Παύλου Βλαστού, που όπως είναι γνωστό, έχει συγκεντρώσει υλικό για κάθε πτυχή της λαογραφίας της Κρήτης. Και μια τελευταία επισήμανση: σε κανένα από τα άσματα δεν νικά ο Δράκοντας αλλά ο νιος ή η λυγερή. Η παράδοση, λοιπόν, δείχνει το δρόμο του αγώνα και της ελπίδας και σήμερα, σ' όλους μας που μας περιτριγυρίζουν σύγχρονοι «Δράκοντες» και «Οφίδες», τα προβλήματα της εποχής μας και οφείλουμε, ως άλλοι Αη Γιώργηδες, να προσπαθούμε να βγούμε νικητές. ■

Σ.Σ. Οι εικόνες είναι από το προσωπικό αρχείο του Γιώργου Γυπάκη

Αντόνιο Πολλαγιούλο
Ο Ηρακλής και η Λερναία Ύδρα
(1470 περίπου) Μουσείο Ουφίτσι,
Φλωρεντία

λεσε την υπόσχασίν του κτίσας ναόν επ' ονόματι της Θεοτόκου και σήμεραν (1870) σωζομένου εις θέσιν «Γωνή» ή εις την «Παναγιά» λεγομένην: «εις του Γωνή απομεσσοθιό στην Παναγιά το λέσι». Από την θέσιν δε από την οποίαν ήκουσε τον θόρυβον του θηρίου το πρώτον ονομάζουν και σήμεραν «Παπούραν του Κυνηγού».

Με τη δημοσίευση των παραπάνω, η γράφουσα πιστεύει ότι το θέμα δεν εξαντλείται, αφού παρατίθενται απλώς ορισμένα τμήματα από τα σχετικά κεφάλαια ενός τόμου από το σημαντικότερο πολύτομο έργο του Παύλου Βλαστού, που απόκειται σήμερα και φυλάσσεται ευλαβικά στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης. Πέραν αυτού, δεν παρετέθησαν και όσα άλλα σχετικά άσματα έχουν κατά καιρούς δημοσιευτεί, δεν έγινε δηλαδή συγκεντρωτική και συγκριτική εργασία για το θέμα. Απλώς, επειδή οι Δράκοντες, τα θηρία και οι Οφεις έχουν μια ξεχωριστή θέση στους μύθους και τις παραδόσεις των Κρητών και επειδή τα παραπάνω άσματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και